

A SZKÍTA KERESZTÉNYSÉG

Egy jelenkori vallási jelenség vagy újradefiniált tradíció?

Bevezetés

Nemzeti oldal – pluralizmus és megosztottság

Az önmagát az ún. *nemzeti oldalra* pozicionáló társadalmi réteg – felszínes szóhasználattal a *jobb oldal* – csak látszólag mutatja az egység képét. Nem kell hozzá nagyon mélyre ható elemzés, hogy mind politikai, mind kulturális, mind vallási oldalról való megközelítés esetén sokszínű képpel találkozunk.

Ha csak politikai szegmensét nézzük a csoportnak, akkor is legalább három plasztikus, de egymással koránt sem békén megférő tábort találunk: a *polgári demokrata*, a *nemzeti radikális* és a *királyságpárti*.¹

A szellemi, kulturális területről egy mára kultikussá és sokak számára az új nemzeti, spirituális ébredés szimbólumává váló jelenséget hoznék példának, amit talán *Ósbuda-szindrómának* lehetne nevezni, és ami sok színű és egymással versengő nézetek egyik eklatáns példáját jelenti. Az ezzel kapcsolatos alapvetések egyike, hogy a ma Óbuda néven ismert városrész nem azonos azzal, amit a középkorban így hívtak. De hogy ez a terület hol van, abban már nincs egyet értés.²

¹ Azt gondolom, a fogalmakhoz köthető politikai pártokat nem kell nevesíteni, de a *királyságpárti* tábor lehet, hogy némi magyarázatra szorul. A megosztottság a királyság eszméjével szimpatizálók körében is jelen van. Abban ugyan egyet értenek, hogy Magyarország monarchikus berendezkedését vissza kell állítani, már csak azért is, mert szerintük az ország II. világháború utáni államformájáról szóló 1946. évi I. törvény nem volt legitim, így de jure még mindig királyság van. De jelen esetben is legalább két elágazással szembesülhetünk; a Habsburg uralmat visszautasítók csoportjával szemben a legitimisták továbbra is az osztrák dinasztiát tartják a magyar királyság törvényes örökösének. Szerintük minden magyar szabadságharcos kísérlet felségárulásnak minősül, következésképp az 1848-as forradalom és szabadságharc egyáltalán nem érdemel ünneplést. A tábor jelentősebb képviselői: Pető Zoltán eszmetörténész, Uhel Péter történész, Szász Péter történész. Lásd: Pánczél Hegedűs, J. (szerk.) · Uhel P. (szerk.) *Királyságban gondolkodunk. Monarchista antológia*. Budapest: Pro Regno Hungariæ Alapítvány, 2017. és <http://www.regnumportal.hu/> (Utolsó letöltés 2022. 06. 19.)

² A probléma azért izgalmas számukra, mert Óbudához szorosan kötődik egy legendás város, Sicambria, valamint Fehéregyháza temploma, aminek felfedezése elvezetne Árpád vezér sírjának megtalálásához. Fehéregyháza és az Árpád-sír keresésének első nagy korszaka a XIX. század második felére esett, lényegében a nemzeti eszmélés egyik gyümölcseként. A korabeli gazdag irodalomjegyzékből csak néhány:

A mai alternatív kutatók által hirdetett elméletek alapjait két nagy előd, Sashegyi Sándor (1900–1958) és Noszlopi Németh Péter (1907–1971) tette le. Sashegyi Sándor amatőr régész az 1920-as évektől haláláig Pomáz térségében kereste és vélte megtalálni a "valódi" középkori Budát.³ Noszlopi állítása szerint a középkori Óbuda, – az ősi Buda – Pilismarót területén volt található.⁴

A két kutató egymástól eltérő nyomvonalán indult tovább a következő generáció. Sashegyi elméletét Szörényi Levente vitte tovább⁵, Lánszki Imre hasonló, de több kulcskérdésben ettől eltérő elméletet dolgozott ki.⁶ A harmadik generáció tagjai között említhető meg Papp Árpád László neve⁷, aki Noszlopi nyomdokain halad és Egyed Zoltán, aki a XIX. században preferált Csillaghegyi – Aranyhegyi helyszín kutatását viszi tovább.⁸

Amikor ezen alternatív kutatók nemcsak a történettudomány vonatkozó álláspontjaival vitatkoznak, hanem egymással is (olykor elég szenvedélyesen), további adalékul szolgál a nemzeti oldalon belüli sokszínűségre és a belső megosztottság illusztrálására. Az minden esetre tény, hogy a kutatók követői kultikus tisztelettel viszonyulnak a vélt Ósbuda-helyszínekhez, olyannyira, hogy ezek valódi zarándok helyekké váltak.

A nemzeti oldal vallási vetületét szintén a sokszínűség, az összetettség és sok esetben a megosztottság jellemzi.⁹ A teljes spektrum áttekintésére ezúttal nem vállalkoznék, de néhány jellemző vonulatot érdemes kiemelni.

A két legnagyobb halmaz az önmagukat *kereszténynek* és a *nem-kereszténynek* vallók tábora lehetne.¹⁰ Az előbbi képviselői közé sorolhatók például a történelmi

Ifj. Részó Ensel, S. *Árpád síja*. Budapest: magánkiadás, 1862., Wekerle L. *Árpád síja meghatározásának sommája*, Budapest, 1893.

Az alternatív kutatók számára az is kétséges, hogy Fehérvár, az ősi koronázóváros azonos lenne a mai Székesfehérvárral. Meggyőződésük, hogy a valódi Fehérvár csakis a Pilis területén lehetett. A kétségeket Bradák Károly foglalta össze: Bradák, K. *Fehérvár – fehér folt*. Budapest: Püski Kiadó, 1999.

³ Munkásságának bizonyos eredményeit a történettudomány is elismerte, hiszen az ő kutatásaira épült a Magyarország Régészeti Topográfiája 7. kötetének egyes részei. Ósbudával kapcsolatos kutatásainak, írásainak reprezentatív összefoglalója 2011-ben jelent meg. Repiszky, T. (szerk.) – Szörényi L. (szerk.) *Legendák és valóság a Pilisben. A gigászok küzdelmétől a Holdvilágárokig*. Budapest: Heti Válasz Kiadó, 2011.

⁴ Noszlopi Németh, P. *Az Árpád-kori Buda nyomai a Pilisben*. Budapest: Püski kiadó, 1998.

⁵ Szörényi, L. *Az eltűnt Ósbuda nyomában*. Budapest: Design és Quality, 1996.

⁶ <https://osbuda.hu/> (Utolsó letöltés 2022. 06. 20.)

⁷ <https://www.youtube.com/user/emanacio/videos> (Utolsó letöltés 2022. 06. 20.)

⁸ <http://albaregalis.hupont.hu/> (Utolsó letöltés 2022. 06. 20.) Természetesen a téma teljes kifejtése és minden irányzat bemutatása ezúttal nem lehetséges. Az alternatív kutatás nézeteinek cáfolatával a történettudomány is foglalkozik. Kanyó, F. *Elméletek az Árpád-kori királyi Magyarország székvárosairól* (szakdolgozat) Budapest: ELTE-BTK, 2010.

⁹ A posztmodern vallási pluralizmushoz lásd: Fodor 2015., 9–22.

egyházakkal valamilyen szinten kapcsolatot tartók¹¹. Az utóbbiba ugyanúgy beleférnek az *újpogány* terminussal jelzett mozgalmak¹², mint a keleti vallások követői vagy szimpatizánsai.¹³

Látható tehát hogy az a pluralista szellemiség, ami általában is jellemzi a posztmodern társadalmakat, ugyanúgy a nemzeti oldal egyes mozgalmainak, táborainak is sajátja, épp úgy, mint a relativizmus¹⁴. De azt is fontos leszögezni, hogy az eddig vázolt, csoportok, közösségek, szellemi irányzatok között nincs éles határvonal, léteznek közös halmazok, átjárható mezsgyék. Valaki vallhatja magát kereszténynek úgy is, hogy részt vesz újpogány szertartásokon.¹⁵

A vallási szinkretizmus és marginális vallási jelenségek körében létezik egy élesen nem körülhatárolható, de mégis plasztikusan kimutatható közösségi szellemiség, amely önmagát *szkíta kereszténységnek* vagy *manicheista kereszténységnek* nevezi. A továbbiakban arra teszek kísérletet, hogy e vallási konstrukció világát bemutassam és választ találjak arra a kérdésre, hogy a *manicheizmus* és a *kereszténység* megférhet-e egyazon vallási jelenség megnevezésében. És vajon *egy napjainkban konstruált szinkretista vallási jelenséggel vagy egy majdnem feledésbe merült de feltámasztott és újraértelmezett tradícióval állunk szemben?*

A szkíta vagy manicheista kereszténység

A hazánkban, az önmagukat kereszténynek vallók csoportján belül feltűnő szubkultúrát a következő általános meghatározásokkal jellemezhetjük: élesen szembenállnak a

¹⁰ Kérdés, hogy a vallásosságot milyen oldalról közelítjük meg, hiszen a valláskutatás rengeteg nézőpontot, definíciós modelt tart számon. Létezik a szubsztanciális (a vallás milyen lényegi elemekből áll) és a funkcionális (mit tesz, hogy van jelen) aspektus. (Rosta 2004., 19.) Leghelyesebb talán a Leonard Primiano által bevezetett *vernakuláris vallásosság* terminusát figyelembe venni. Ez az egyén által *"megélt vallás: ahogyan az emberek a vallással találkoznak, ahogyan megértik, értelmezik és gyakorolják a vallást."* Idézi Hesz 2019., 457., 448–464.

¹¹ A katolicizmus berkeiben egy folyamatosan erősödő szembenállás figyelhető meg a II. Vatikáni Zsinat szellemiségét elfogadó és azt elutasító hívők között. Utóbbiak a tradicionalista katolikusok, akik a II. vatikáni zsinat előtt uralkodó lelkeségi, liturgikus és kánonjogi szemlélethez különböző fokban ragaszkodnak. Manapság egyik legmarkánsabb magyar képviselője: <https://www.depositum.hu/> (utolsó letöltés: 2022. 06. 25.) és <https://prohungariasacra.hu/> (utolsó letöltés: 2022. 06. 25.)

¹² A jelenség alapos elemzéséhez lásd: Povedák, I. – Szilárdi, R. (szerk.) *Sámán sámán hátán – A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése* Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2014. és Hubbes, L. – Povedák, I. (szerk.) *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése.* Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2015.

¹³ Ebben az összefüggésben két nevet emelnék ki: Csörgő Zoltán tanárt, a Tan Kapuja Buddhista Egyház egyik alapítóját (<https://mantraszabadegyetem.hu/csorgo-zoltan> utolsó letöltés 2022. 06. 21.) és Bakos Attila író, filozófust (<https://www.narada.hu/bakos-attila> utolsó letöltés 2022. 06. 21)

¹⁴ Fodor 2015., 15.

¹⁵ Povedák 2014., 55–77.

történelmi egyházakkal, de főleg a katolikus egyházzal, amit az igen beszédes és egyáltalán nem pozitív előjelűnek szánt *judeokrisztianizmus* névvel illetnek. Szellemiségük alapjait az a meggyőződés jelenti, hogy Jézus és apostolai nem voltak zsidók és persze az Ószövetség gyűlölködő Istene nem azonos Jézus szerető Atyjával. A Megváltó földi tevékenysége során elhangzott tiszta tanításait a katolikus egyház meghamisította és az ún. *páli-teológia* zsidó rabbinikus tanaival elegyítve tette uralkodóvá.

A magyarság kezdetektől (szkíta)keresztény volt, de István király erőszakkal a *judeokrisztianizmusra* térítette népét és csak a reformáció égisze alatt törhetett újra felszínre az addig lappangva, titkon őrzött tradíció. Ennek következtében a hazai reformáció csak felszínesen azonosítható az európaival.¹⁶

E röviden felvázolt általános kép után a szellemiség néhány jellemzőbb gondolkodójának írásait tenném vizsgálatom tárgyává, előre bocsájtva azt a megjegyzést, hogy tapasztalható lesz, nem mindenki pontosan ugyanazt érti szkíta-kereszténység alatt...

– *Harsay Mária Magdolna* nézetei az egyik legjellemzőbb példáját nyújtják a szinkretista vallási konstrukciónak. Állást foglal a nagyegyházi valláshamisítás mellett és tényként állapítja meg, hogy szinte minden irat, ami Jézus eredeti tanítását tartalmazza, az *apokrif* írások közé van utalva.¹⁷ Az eredeti hiteles Krisztusi tanítás már a kereszténység születésekor eljutott a szkíták földjére Szent Fülöp és Szent András apostol révén.¹⁸ Jézus tanításai tehát a Római birodalom határain kívül is, de minden, ami a római, (*nagyegyházi*) vonulaton kívül történt az eretnekségnek lett nyilvánítva, így a *szkíta kereszténység* is.¹⁹

Logikus tehát, hogy a magyarok már (szkíta)keresztényként jöttek a Kárpát-medencébe. István király viszont a római (eltorzított) kereszténységre akarta téríteni népét, következésképp a magyarok ősvallása eretnekség lett. "A *domonkos rend megjelenéséhez köthető a szkíta keresztény múltunk eltörlésére való törekvés.*

¹⁶ Vö. Povedák 2014., 60.

¹⁷ Harsay 202-203.

¹⁸ Harsay 202. A két apostol és a szkítaság kapcsolata régtől jelenlévő vélekedés az egyházban. Lásd például de Voragine, J. *Legenda Aurea* <http://mek.niif.hu/04600/04626/html/index.htm> (Utolsó letöltés 2022. 06. 24.)

¹⁹ Harsay 219.

*Magyarországon 1221-ben Boldog Magyar Pál alapította meg a Domonkos rendtartományt (amely szemben állt a mi Pálos rendünkkel)."*²⁰

Harsay értelmezésének legfőbb sajátossága az, hogy egyenlőséget tesz a szkíta kereszténység és az arianizmus²¹ közé. *"A Kárpát-medencében élő ún. „germán” népek: gepidák, gótok is ariánus keresztények voltak, az arianizmust korai vagy gót kereszténységnek is nevezik. De a gepidák nem voltak germánok! Ezért inkább a szkíta kereszténység = arianizmus."*²²

A szerző a szkíta kereszténységről alkotott nézeteit Heribert Illig naptárhamisítási elméletével²³ ötvözte. Eszerint az ókeresztény kor időrendi vonala teljesen más képet fest. Az állítólagos naptár-anomáliák figyelembevételével a szerző szerint Jézus Kr. u. 325-ben halt meg.²⁴ Továbbá a "fantomkorszak" kiiktatása után kiderül, hogy Arius püspök valójában Mohamed prófétával azonos.²⁵

*" ... Jézus nem vallásalapító, követői hoztak létre új vallásokat. Egyik ilyen vallás az ariánus kereszténység (szkíta kereszténység). Ennek gyökere a Mithrász-kultusz, a méd magik táltos hite, az óperzsa zoroasztriánusok napvallása és az esszénusok zsidó vallása. Ezek szerint Jézus nem isten, hanem teremtmény, de istenként tisztelhető, mivel Isten jelenik meg általa."*²⁶

Lajdi Tamás (1956–2007) neve ismerősen csenghet azoknak, akik követték a Szélkiáltó zenekar munkásságát. De tevékenységével nemcsak a zenei közéletben, hanem a magyarság spirituális eszmevilágának alternatív kutatásában is nyomot hagyott. Többek

²⁰ Harsay 202-203.

²¹ Arius püspök tanai alaposan felforgatták a Diocletianus császár keresztényüldözését éppen hogy csak kiheverő egyház életét. Legfőbb állítása szerint Jézus Krisztus nem egylényegű az Atyával, hanem az Atya teremtménye, igaz az első és legtökéletesebb. Nézetei évszázadokra megosztották a keresztény világot. Ld.: arianizmus, Diós, I. (szerk.) *Magyar Katolikus Lexikon* <http://lexikon.katolikus.hu/A/arianizmus.html>

²² Harsay 223.

²³ Heribert Illig német író szerint a Kr. u. 614–911 közötti évek (vagyis a kora középkor) és minden erre a korszakra datált esemény máskor történt meg vagy nem létezett, az ekkori személyek pedig úgyszintén máskor éltek, vagy kitalált alakok. Lásd többek között: Illig, H. *Kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása*. Budapest: Allprint, 2002., Heribert, I. – Klaus, W. *Magyarok a kitalált középkorban. Újraírt történelem*. Budapest: Allprint 2003.

Elméletét hazánkban Tóth Gyula dolgozta át, finomította és adaptálta a magyar történelemhez. Tóth nem tudatos összeesküvést lát az állítólagos naptár- és kronológiai anomáliák mögött, hanem az ókor és kora középkor különböző időszámítási rendszereinek helytelen és pontatlan szinkronizálását. <https://maghreb.blog.hu/> (Utolsó letöltés 2022. 06. 25.)

²⁴ Harsay 223.

²⁵ Harsay 223.

²⁶ Harsay 223.

között az szkíta-magyar kereszténységgel kapcsolatban is megfogalmazta akkurátusan kidolgozott téziseit.²⁷ Alapossága már egy vallásalapító tekintélyét kölcsönzi számára.

– Alaptételként leszögezi: a szkíta-magyar kereszténység nem tesz mást, mint Isten hamisítatlan (értsd: nem zsidó) Ószövetségét egy fedél alá hozza Jézus valódi (értsd: az egyházi hamisítások előtti) Újszövetségével. Tehát Isten valódi kinyilatkoztatását a szkítaság utód- és rokonnépei²⁸ birtokolják, és ezáltal történelmi feladatot és felelősséget is kaptak, s ennek a felelősségnek mind a mai napig híven eleget is tettek.

– Számára a szkíta-magyar kereszténység nem azonos a manicheizmussal, nem azonosul vele teljes mértékben, de testvéri alakulatnak tartja. A szkíta ősvallás Jézus újszövetségének előzménye, úgymond a valódi ószövetség. Ennek a tanrendszernek az egyik mellékága a manicheizmus.

– A szkíta-magyar keresztények nem egyházat, hanem testvéri és szeretetközösséget alkotnak. Informális vallási struktúraként a világi hatalomra is sajátosan tekint. Minden modern és posztmodern államforma érvénytelen, hiszen a *Szent Magyar Királyságot*, a Szent Korona eszméjét és tanát soha senki legitim módon nem érvénytelenítette.

– A szkíta-magyar kereszténység tanításának alapja a káldeus őskinyilatkoztatás. Szent irata a kusita nép ősirataiból és Jézus autentikus evangéliumából áll. A római egyház által kanonizált iratok csak a hamisításoktól való megtisztításuk után válhatnak szent iratokká, jelenlegi formájában csak János evangéliumát fogadja el. A zsidó-kereszténység minden formáját elutasítja, már csak azért is, mert meggyőződése szerint Jézus és tanítványai nem voltak zsidók.

A zsidó népet Lajdi szerint semmi sem menti fel az istengyilkosság vádja alól (Mt 27,25 alapján), hiszen saját magukra mondtak átkot. De azt is hangsúlyozza, hogy a szkíta-magyar kereszténység elhatárolódik az antiszemitizmus minden formájától, bár "antijudaista felfogását nem rejti véka alá".

– Éppen ezért a szkíta-magyar kereszténység elutasítja az Ószövetségi könyvek szentiratkénti olvasását, és nem tartja hitelesnek a négy evangéliumot sem, mert ezeket az idők során többször meghamisították, manipulálták. Máté és János szövegét azonban

²⁷ Lajdi, T. *A szkíta-magyar kereszténység megéled I-II.* Békéscsaba: Brusam Kiadó, 2008.

²⁸ "Ezt a népet valaha HUN-GÁRnak, KÁLDEUS-nak, KOSITÁ-nak, később HUN-nak, aztán SZKÍTÁ-nak, PÁRTUS-nak végül pedig ősnyelvi nevén MAGYAR-nak, a »MAG népének« ismerte meg a történelmi ember kerek e világon." (Lajdi 100.)

bizonyos kritikai szűrőn keresztül lehet olvasni, hiszen mindketten Jézus közvetlen tanítványi köréhez tartoztak.

– Lajdi felfogása szerint ebben a vallási konstrukcióban nincs helye az áldozat jellegű istentiszteletnek, mert Jézus Krisztus keresztre feszítését nem egyetemes megváltói cselekedetként, hanem politikai indíttatású gyilkosságként értékeli. Ebből kifolyólag szertartásaikban nincs áldozati rész, csak agapé, azaz szeretetlakoma. Ünnepeink a *szer-da* (sic!)

– A szerző úgymond rituális étkezési szabályokról is említést tesz. Nem fogyasztható el semmi olyan étel, amihez élet kioltása árán jutott az ember. A gyilkosság árán szerzett étel szennyezett, ami által a test is szennyezett lesz, így előbb utóbb megbetegszik, s a beteg testben megbetegszik a lélek is.²⁹

A nemzeti oldal szellemi-kulturális vetületeit, szemléletmódját kétség kívül *Pap Gábor* művészettörténész karizmatikus személye és gondolatai határozzák meg a legmarkánsabban.³⁰ Köré szerveződött egy komoly alternatív média, sajtó és kiadói támogatással rendelkező informális szellemi műhely.³¹

Pap Gábor is kidolgozta a szkíta-magyar kereszténységgel kapcsolatos téziseit, amit gyakran *manicheista kereszténységnek* is nevez. Bár a témával kapcsolatos, nagyjából mindenki által elfogadott alapgondolatok ősforrását nehéz visszakövetni, véleményem szerint Badiny Jós Ferenc munkássága³² után ő tekinthető a vallási konstrukció szellemi atyjának.

Arra a tőle sokat hallott nézetre alapoz, amely szerint a világ működését kétféle szellemiség határozza meg. Az egyik a *Káin-Ábel* viszonylat, ahol a közismert bibliai történet szerint Káin féltékenységből megölte testvérét Ábelt (Ter 4,1–15). Ezzel nem összeegyeztethető a másik pólus, a *Hunor-Magor* típusú közösség, ahol az érdek nélküli testvéri szeretet, az egymás kölcsönös megbecsülése és segítése az uralkodó vonulat.³³ Nem nehéz kitalálni, hogy a Káin-Ábel típust képviseli a *judeokrisztianizmus*, míg a Hunor-Magor típus a szkíta kereszténységet jelöli.

²⁹ A kiemelt szemelvények és a teljes tanrendszer tekintetében lásd: Lajdi 100–104.

³⁰ Hubbes 2015., 247.

³¹ Itt leginkább jobb oldali TV-csatornákon való szerepléseire, a *Két Hollós Kiadó és könyvesbolt* és az általa gondozott *Dobogó* című folyóirat működésére gondolhatunk. A könyvesbolt egyben a szellemi műhelynek is helyet ad, ahol rendszeresen az alternatív kulturális, történelmi előadások.

https://ketholloskonyvesbolt.hu/ketholloskiado_page.php (utolsó letöltés 2022. 06.25.)

³² Povedák 2014., 60.

³³ Pap 1999., 320-328.

Kiindulásként Pap Gábor I. Endre királyunk a pogány vallásgyakorlást tiltó rendeletét említi. A király "*megparancsolta, hogy minden magyar avagy jövevény Magyarországon, ki a scythiai ősi pogány szokást el nem hagyja, Jézus Krisztus igaz vallására nyomban vissza nem tér és nem hallgat a szent törvényre, melyet a dicsőséges István király adott vala, feje és jószága vesztésével bûnhődjék.*"³⁴ A kulcsfogalom itt a *scythiai ősi pogány szokás*. A továbbiakban a kifejezés latin eredetijének (*scythicus gentilis et ethnicus ritus*) elemzése során kimutatja, hogy ez valójában nem mást jelent, mint *szkíta népi és nemzeti szertartásrendet*. Állítása szerint ezzel megkaptuk a szkíta kereszténység egy XI. századi magyar jelenlétének bizonyítékát.³⁵

Egy másik bizonyítékot a Képes Krónikában vél megtalálni. Itt történik említés arról, hogy I. Béla király idejében Fehérváron pogány zendülés robbant ki. Az odagyűlő tömeg vezetőket választott magának, akiknek szónoki emelvényeket ácsoltak, és onnan "ocsmány rigmusokat" kántáltak a római hit ellen és azt követelték, hogy pogány módra élhessenek. Ebből a szituációból és főleg az *emelvény* említéséből a manicheizmus jelenlétére asszociál Pap Gábor, ugyanis e vallás legfőbb ünnepén, a Béma-ünnepen fontos szerep jut az ilyesfajta építményeknek.³⁶

Ezzel az átkötéssel Mani, a vallásalapító személyéhez vezet minket a szerző, hogy a manicheizmus születésének körülményeit elemezve kimutassa a vallás szkíta gyökereit. Ugyanis – mint írja – Mani doktrínáinak törzsanyagát egy *Buddasz* nevű férfi könyvtárából merítette, kinek tanítómestere *Scythianus*³⁷ volt. Ebben az összefüggésben a beszédes név nem szorul külön magyarázatra, következésképpen Mani tanítása szkíta eredetű – vallja Pap Gábor.³⁸

A művészettörténész szerint a szkíta-manicheista kereszténység hazai jelenlétében fontos szerep jutott a Szent Koronának. Külön dolgot tárgya lehetne az ezzel kapcsolatos elméletének bemutatása – jelen esetben erre nincs mód – de ha ebben az összefüggésben kulcsfogalmat keresünk, akkor a *fényfelszabadítás* mozzanatában³⁹

³⁴ Pap 1999., 501.

³⁵ Pap 1999., 503.

³⁶ Pap 1999., 505.

³⁷ Scythianus állítólagos, és sokak által vitatott szerepét a manicheizmus kialakulásában Jeruzsálemi Szent Kírilloz tárgyalja. Pap Gábor erre építi elméletét. Jeruzsálemi Szent Kírilloz, Katekézisek 6. 22–23. <https://www.newadvent.org/fathers/310106.htm> (Utolsó letöltés 2022. 06. 26.)

³⁸ Pap 1999., 508.

³⁹ A manicheista vallás teremtéstana bonyolult, sok lépcsős folyamat. Az anyagi világ benne – éles ellentétben a zsidó-keresztény felfogással – negatív előjelű, a sötét oldal által kiprovokált létsík, abból a célból, hogy a Fény Birodalmának részecskéit rabul ejtse. A manicheista teológiában a fényfelszabadítás az a mozzanat, mely során a fényrészecskék az anyag (a test) rabságából kiszabadulnak és visszatérnek otthonukba. Simon (szerk.) – Simonné Pesthy (szerk.) 2011. 398–406.

találjuk meg. Pap Gábor szerint a korona *működésében* manicheista szellemiség tükröződik. A koronára az égből leáramló energia speciális pályán folyik keresztül, hogy a koronázáskor beavatandó király teljes személyiségét küldetésével harmonizáló szellemben alakítsa át. A Szent Korona *ikonográfiai programjában* szereplő zománcképek közül a keresztpántok apostolképei beszélnek a fényfelszabadításról. Véleménye szerint az apostolalakokat keretező motívumok, az anyagi világban raboskodó fénymagok felszabadulásának folyamatát jelenítik meg.⁴⁰

Pap Gábor tehát vallja, hogy a Szent Korona keresztény ugyan, de egy tiszta, romlatlan és torzulásmentes formáját hordozza a jézusi tanoknak, amivel a nyugati gondolkodás, beleértve a mindenkori pápát is, nem tud mit kezdeni.⁴¹

A művészettörténész szerint a szkíta-manicheista kereszténység további árulkodó nyomai a református templomok kazettás mennyezeteinek ikonográfiai programjában rejlenek. Több jellemző mellett leginkább a szőlő és a dinnye együttes ábrázolása fontos adalék. A két gyümölcs jellegzetes manicheista jelkép. Ebből is látható – véli a kutató – hogy a magyar reformáció más szellemiség mentén fejlődött, mint a nyugati és csak formailag vezethető vissza Luther vagy Kálvin tanaira. Hazánkban inkább az évszázadokon keresztül elnyomott, de lappangva tovább élő szkíta kereszténység tört felszínre a reformáció köntösében.⁴²

Összegzés, következtetés, vélemény

A bemutatott példák némi betekintést adtak a szkíta-kereszténységről alkotott nézetek főbb vonulataiba. Áttekintésük után újra feltehetjük kérdést: *egy napjainkban konstruált szinkretista vallási jelenséggel vagy egy majdnem feledésbe merült de feltámasztott és újraértelmezett tradícióval állunk szemben?* Véleményem szerint a választ nem lehet kategorikus rövidséggel megfogalmazni. Ezért nézzük a főbb állítások szerint, részekre bontva.

Mint láttuk, a szkíta kereszténységet gyakran hozzák valamilyen fokú összefüggésbe a manicheizmussal. Állításuk szerint a szkíta népekhez eljutott "igaz" krisztusi tanítás végül a manicheizmus tanaiban rögzült. *De szerepelhet-e egy vallási jelenség nevében egyszerre a 'manicheista' és a 'keresztény' terminus?*

⁴⁰ Pap 1999., 553.

⁴¹ Pap 1999., 554.

⁴² Vö. Pap, G. *Az Ég mennyezeti. Festett kazettás mennyezeteinkről.* Debrecen: Uro-path Kiadó-Fabi Digitally Kft. 2012.

Erre mindenképpen nemmel kell válaszolnunk. Bár e kérdésnek a teljes kibontása hosszadalmas lenne, az mindenképpen elmondható, hogy két vallás teológiájában gyökeres különbségek mutatkoznak. Már a teremtett világhoz való viszony is ellentétes. A zsidó-keresztény felfogásban a világ alapvetően pozitív konstrukció.⁴³ A manicheista teremtésmítoszban a teremtés a Sötét erő által kényszerített, komor kényszermegoldás, melynek során egyes elemeket drámai harcuk során a Fény más elemeket a Sötétség hozott létre. Az első emberpárt például a Gonosz alkotta.⁴⁴

Más a két vallásban test és lélek viszonya. A keresztény teológiában test és lélek egységet alkot⁴⁵, Mani vallásában fénylelkeket ki kell szabadítani a test gonosz szubsztanciájából.⁴⁶

A manicheizmus teremtésmítoszában, megváltástanában Jézusnak is szerepe van, de nyoma sincs annak az isteni relációnak, amit a kereszténység vall. Maninál a kozmikus folyamatok egy sokadik allépcsőjén kapcsolódik a rendszerbe.⁴⁷ Vagyis attól, hogy Jézus személye megjelenik a manicheizmusban, a vallás még nem válik kereszténnyé. Mani tanaiban egyáltalán nem mutatkozik a kereszténység krisztocentrizmusa, legnagyobb ünnepe a Béma-nap sem Krisztusra, hanem Mani vértanúhalálának emlékére irányul.⁴⁸

Máni vallási konstrukcióján az látszik, hogy tudatos vallásalkotása egyetemes jelleget szánt magának. Az univerzalizmusra (a vallások vallására) törekedett, amikor zsidó, keresztény, gnosztikus, görög-római, mazdaikus, buddhista elemeket dolgozott bele rendszerébe.⁴⁹ Arra is felhívnam a figyelmet, hogy a szkíta (manicheista) kereszténységnek tulajdonított "zsidómentes" jézusi tanok ellent mondanak Mani nyitottságára a judaizmus iránt.⁵⁰

Véleményem szerint tehát vagy manicheizmus vagy kereszténység, de a kettő nem olvasztható egyazon vallási konstrukcióba. Más részről, azt senki sem tagadja, hogy a kereszténység valamilyen ága olyan ázsiai íjlesztő népek körébe is eljutott, akik szkíta utódoknak vallották magukat. Már Szent Fülöp és Szent András említett legendája is ezt

⁴³ "És látta Isten, hogy mindaz, amit alkotott, nagyon jó volt." Ter 1,31

⁴⁴ Simon-Simonné 2011., 404

⁴⁵ Lásd pl. Nüssziai Szent Gergely 1983. 573-644.

⁴⁶ Simon-Simonné 2011., 405.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Kúhár, F. Egyetemes vallástörténet I Budapest: SZIT, 1936. 280.

⁴⁹ Simon-Simonné 2011., 411-413.

⁵⁰ Ráadásul fontos tudni, hogy Mani életének első harmadát egy *elkasaita* közösségben töltötte. Egy gnosztikus-zsidó-keresztény szektában, ahol a zsidó elemek nagyobb hangsúlyt kaptak, mint a keresztényiek (megtartották a körülmetélést és a szombatot, Jeruzsálem felé fordulva imádkoztak). És tudjuk, hogy tanaira az itt töltött időszak nagy hatással vol. Simon-Simonné 2011., 11-21.

sugallja. Ha nem is ölthetett tömeges méreteket és intézményes jelleget, de bizonyos néptöredékek, törzsek csoportok (akár magyarok is) gyakorolhatták a vallás valamilyen változatát. Ebben az értelemben, ha áttételesen is, de létezhetett valamiféle "szkíta" kereszténység.⁵¹ Az más kérdés, hogy ez azonosítható-e a ma ugyanilyen névvel illetett jelenséggel. Nézetem szerint erre is *nem* a válasz, már csak azért is, mert nincs tradicionális folytonosság, ami összekötné a múltat a jelennel.

Legutoljára foglalkozunk a korai egyháznak tulajdonított vallás- és bibliahamisításra vonatkozó állítással. Véleményem szerint ennek cáfolatára maga a négy evangélium szövege a legfőbb bizonyíték. A négy variáns ugyanis sok ponton eltérő, néha egymásnak ellentmondó adatokat tartalmaz. Ez még a három szinoptikusnál is előfordul, de a szinoptikusok kontra János korpusz esetében mindenképpen. Egy valamirevaló manipulátor nem tűrte volna az ilyesmit, azon igyekezett volna, hogy az eltéréseket minél inkább harmóniába hozza egymással.⁵² De nem így történt. A szövegeket és a mögöttük meghúzódó hagyomány tekintélyét a legnagyobb gondossággal őrizték, a különbözőségeik ellenére is.

A hamisítás elleni másik érv az apostoli szukcesszió. Jézus legbelső tanítványi köre közvetlenül, kézfeltétellel nevezte ki az egyház előjáróinak újabb generációját, azok pedig az újabbat, és így tovább. A kinevezés természetesen a tanítás továbbadásával járt. Jakab vagy Péter és a többiek nyilván minden Jézusi eseménynél jelen voltak, szavaikra alapozott hagyomány továbbadása része volt az utódlás tényének.⁵³

A fenti érvek persze nem elégítik ki a teljesség igényét, mégis a szkíta kereszténységnek nevezett vallási jelenség főbb vonulatainak bemutatása és néhány kritikai észrevétel felsorolása után nem maradt más hátra, mint hogy megkíséreljünk választ adni a címben megfogalmazott kérdésre.

Véleményem szerint a szkíta-manicheista kereszténység nevű konstrukció egy nemzetinek szánt ideológia mentén megfogalmazott, bizonyos archaikus elemek felhasználásával, mesterségesen létrehozott posztmodern vallási jelenség, amely ugyan hű akar maradni a keresztény tradícióhoz, de azt a maga képére igyekszik formálni oly módon, hogy abból minden, számára zavaró (első sorban zsidó eredetű) elemet kiiktat.

⁵¹ Vö. Timkó 1970., 507–516.

⁵² A II. századi szír apologéta, Tatianosz megalkotta a maga evangéliumharmóniáját, a Diatesszaront, de ez sohasem lépett a kánoni szövegek helyére.

⁵³ <http://lexikon.katolikus.hu/S/successio%20apostolica.html> (utolsó letöltés 2022. 06. 25.)

Bibliográfia

- Bradák, K. *Fehérvár – fehér folt*. Budapest: Püski Kiadó, 1999.
- Diós, I. (szerk.) *Magyar Katolikus Lexikon* <http://lexikon.katolikus.hu>
- Fodor, Zs. "Vallásosság a posztmodern korban" In *Vallástudományi szemle* 2015/2., 9–22.
- Harsay M. M. "A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata". In *Ősvallási örökség és keresztény hitvilág* (IV/42.) https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01_185-230.pdf
- Heribert, I. – Klaus, W. *Magyarok a kitalált középkorban. Újraírt történelem*. Budapest: Allprint 2003.
- Hesz, Á. "A népi valláson túl: egy fogalom kritikája és lehetséges alternatívái". In *Ethnographia* 129(3). 448–464.
- Hubbes, L. – Povedák, I. (szerk.) *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2015.
- Hubbes, L. *Régi-új szakrális nemzetszimbólumok Székelyföldön*. In Hubbes, L. – Povedák, I. (szerk.) *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2015. 238–258.
- Ifj. Réső Ensel, S. *Árpád síja*. Budapest: magánkiadás, 1862., Wekerle L. *Árpád síja meghatározásának sommája*, Budapest, 1893.
- Illig, H. *Kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása*. Budapest: Allprint, 2002.,
- Jeruzsálemi Szent Kürillosz, *Katekézisek* 6. 22–23. <https://www.newadvent.org/fathers/310106.htm>
- Kanyó, F. *Elméletek az Árpád-kori királyi Magyarország székvárosairól* (szakdolgozat) Budapest: ELTE-BTK, 2010.
- Kühár, F. *Egyetemes vallástörténet I*. Budapest: SZIT, 1936.
- Lajdi, T. *A szkíta-magyar kereszténység megéled I-II*. Békéscsaba: Brusam Kiadó, 2008.
- Noszlopi Németh, P. *Az Árpád-kori Buda nyomai a Pilisben*. Budapest: Püski kiadó, 1998.
- Nüssziai Szent Gergely *A lélekről és feltámadásról*. Ókeresztény írók 6. Budapest: Szent István Társulat, 1983. 573–644.

- Pánczél Hegedűs, J. (szerk.) – Uhel P. (szerk.) *Királyságban gondolkodunk. Monarchista antológia*. Budapest: Pro Regno Hungariæ Alapítvány, 2017.
- Pap, G. "A magyar Szent Korona." In *Hazatalálás. Művelődéstörténeti írások*. Budapest: Püski Kiadó, 1999. 512–558.
- Pap, G. "Küldetésünk Európában és a világban." In *Hazatalálás. Művelődéstörténeti írások*. Budapest: Püski Kiadó, 1999. 320–328.
- Pap, G. "Rasdi mesél. Gondolatok a szkíta népi-nemzeti szertartásrendről." In *Hazatalálás. Művelődéstörténeti írások*. Budapest: Püski Kiadó, 1999. 500–511.
- Pap, G. *Az Ég mennyezeti Festett kazettás mennyezeteinkről*. Debrecen: Uro-path Kiadó-Fabi Digitally Kft. 2012.
- Povedák, I. Láthatatlan határok. A keresztény – újpogány szinkretizmus. In Povedák, I. – Szilárdi, R. (szerk.) *Sámán sámán hátán – A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése* Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2014. 55–77.
- Povedák, I. – Szilárdi, R. (szerk.) *Sámán sámán hátán – A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése* Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport 2014.
- Repiszky, T. (szerk.) – Szörényi L. (szerk.) *Legendák és valóság a Pilisben. A gigászok küzdelmétől a Holdvilágárokig*. Budapest: Heti Válasz Kiadó, 2011.
- Rosta, G. L. Vallásosság, politikai attitűdök és szekularizáció Nyugat-Európában 1981-1999. Ph.D. értekezés. Budapest: Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem 2004.
- Simon, R. (szerk.) – Simonné Pesthy, M. (szerk.) *Máni és a fény vallása. A manicheizmus forrásai*. Budapest: Corvina, 2011.
- Szörényi, L. *Az eltűnt Ósbuda nyomában*. Budapest: Design és Quality, 1996.
- Timkó, I. "A vándorló magyarság kapcsolatai a keleti kereszténységgel a honfoglalás előtt (V–IX. század)". In *Vigilia* 1970/ 8. 507–516.
- Voragine de, J. *Legenda Aurea* <http://mek.niif.hu/04600/04626/html/index.htm>
- <http://albaregalis.hupont.hu/>
- <http://www.regnumportal.hu/>
- <https://maghreb.blog.hu/>
- <https://mantraszabadegyetem.hu/csorgo-zoltan>
- <https://osbuda.hu/>

<https://prohungariasacra.hu/>

<https://www.depositum.hu/>

<https://www.narada.hu/bakos-attila>

<https://www.youtube.com/user/emanacio/videos>